

MECMUA

ULUSLARARASI SOSYAL BİLİMLER DERGİSİ

BAHAR 2016, YIL: 1, SAYI: 1, ss. 39-43

YÜKLEME TARİHİ: 08.08.2016

KABUL TARİHİ: 20.08.2016

Mehmet YILMAZ*

BİR ENTELEKTÜELİN YALNIZLIĞI: AHMET OKTAY'I UĞURLARKEN...

Hayatı yazmakla özdeşleştiren bir insan için ölüm yazının bittiği yerde başlar. Ahmet Oktay, yazarak var olan, varlığına yazıyla anlam katan bir entelektüeldi. Kendisiyle Caddebostan'da gerçekleştirdiğimiz görüşmede yazmayı bıraktığı anda hayatın kendisi için duracağını ifade etmişti. 2012'de Kitaplık dergisinde çıkan bazı şiirleri dışında herhangi bir edebiyat dergisinde görünmemesi aslında onun hayattan çekildiği anlamına geliyordu. Biyolojik olarak nefes alıp verse de yaşamının onun için bir külfete dönüştüğünü düşünmüştüm.

1950'lerden itibaren edebiyat dünyamızda görünmeye başlayan Ahmet Oktay, yarım asırdan fazla süren yazarlık hayatında kendini öncelikle şair olarak görmüş ve bu şekilde anılmak istemişti. Araştırma-inceleme, deneme ve fıkra yazarlığı bazı zamanlarda şairliğini gölgelese de o durumdan rahatsızlığını muhtelif yazılarında dile getirmiş ve her şeyden önce şair olarak bilinmek istediğini hep vurgulamıştır. Ürettiği 56 eser azımsanmayacak bir külliyyatı meydana getirir. Özellikle 1980'den sonra kaleme aldığı eserler, Türkiye'de popüler kültürün nasıl bir zihin boşalması meydana getirdiğine dikkat çeken alanının ilk ikazlarıdır. Araştırma-inceleme türünde yazdığı eserler Cumhuriyet döneminin genel görünümünü edebî, kültürel ve siyasî açıdan yakalamaya çalışırken, onun aynı zamanda eleştirmen ve düşünür kimliğini de ortaya koymaktadır.

Oktay, şairliğini ve eleştirmenliğini kuramsal nitelikteki çalışmaları ile desteklemiştir. O, özellikle kültürel çalışmalarında belli bir kuram oluşturmanın kaygısını yaşamış, şiire yaklaşırken de kuramsal tavrını korumuştur. Cumhuriyet dönemi şiirinin kuramsal açıdan eksikliğini ortadan kaldırmaya yönelik çalışmaları önemlidir. Özellikle poetika alanında gerçekleştirdiği çalışmalar dikkat çekicidir. O, 1960'lardan itibaren kendi içinde tutarlı, nesnelliği temel alan bir şiir kuramının peşindedir. Muhtelif şairlerin eserleri üzerine yaptığı incelemelerin yanı sıra doğrudan poetikanın meselelerine yönelmiş, bu alandaki boşluğu doldurmaya çalışmıştır. "İmkânsız Poetika" bu bağlamda Türk şiirine göz ardı edilemeyecek bir katkı sağlar.

Şiir teorisiyle yakından ilgilenmesi, şiirlerinin yapı özelliklerini etkilemiştir. Oktay, şiirin yapılan bir şey olduğunu ve şiiri anlamak ve üretmek için bu alanda mutlaka bilgi sahibi olunması gerektiğini savunmuştur. Kimya ilmi ile ilgili bir şey bilmeden nasıl ki herhangi bir çalışma yapılamaz, şiir hakkında bilgi sahibi olmadan da şiirden anlamak veya şiir üretmek mümkün değildir. Bu sebeple öncelikle teorik planda şiirin meselelerine yönelmiştir.

* Yrd. Doç. Dr., Adıyaman Üniversitesi, Türkçe Öğretmenliği ABD, yilmazmirzamy@gmail.com

Edebiyatın diğer bilim dallarıyla ilişkilendirilmesi, Oktay'ın eserlerinde bütün boyutlarıyla görülür. O, ilgi alanı oldukça geniş bir yazardır. Felsefeden sosyolojiye, tarihten resim sanatına farklı bilim ve sanat dallarıyla yakından ilgilenmesi şiirini ve sanat anlayışını beslemiş, eserlerine entelektüel bir boyut kazandırmıştır. Özellikle kültür meselelerine olan ilgisi, alanında ilk denilebilecek çalışmalara yönelmesi (Türkiye'de Popüler Kültür gibi) şiirine doğrudan yansımıştır. Oktay, şiirini farklı kanallardan beslemiştir. Bu konuda özellikle felsefe ve resim sanatının Oktay'ın şiirlerinde önemli bir yeri olduğu söylenebilir.

İlk gençlik yıllarından itibaren Marksist bir çevrede hayatı ve dünyayı tanıması, ilerleyen yıllarda dünya görüşü olarak Marksizm'i tercih etmesi ile sonuçlanacaktır. Oktay, edebiyat ve sanat dünyasına atıldığı ilk yıllardan itibaren Marksizm'i benimsemiş; Marksizm'e karşı olumlu veya olumsuz değerlendirmelerini hep Marksizm'in içinden gerçekleştirmiştir.

Oktay'ın edebiyat dünyasında kendini göstermesi de yetiştiği solcu çevreye bağlı olarak, dönemin toplumcu gerçekçileri arasında olmuştur. 1954'e kadar, bazı dergilerde şiirleri yayımlansa da onun asıl çıkışını Mavi dergisinde gerçekleştirdiğini söylemek mümkündür. Özellikle 1954 ile 1956 yılları arasında Mavi dergisinde yayımlanan yazı ve şiirleri onun edebiyat dünyasındaki yerini tayin etme noktasında önemli bilgiler içerir. Mavi dergisine 19. sayıdan itibaren katılan Oktay, Attilâ İlhan'ın dergiye dâhil olmasında başat rol oynar ve dönemin Hisar gibi sağ görüşe mensup dergileriyle sosyal realizmi savunan tartışmalar yaşar. Mavi'nin kapanmasının ardından yine bu dönemde kendini gösterdiği ve daha nesnel, nitelikli yazılarla edebî tartışmalara katıldığı yayın organı Pazar Postası'dır. Oktay'ın özellikle 1956-1959 yılları arasında Pazar Postası'nda yayımlanan yazıları İkinci Yeni'ye karşı, toplumculuğu savunan anlayışı temsil eder. Oktay, İkinci Yeni'ye karşı olumsuz tavrını teorik düzlemde daha sonraki dönemde de sürdürecektir. Oktay'ın edebiyat dünyasında kendini göstermesi toplumcu gerçekçi bir çevre içinde olmuş ve buna bağlı olarak hem Garip Hareketine hem de İkinci Yeni'ye muhalif bir tavır sergilemiştir.

Oktay'ın 1960'lardan itibaren varoluşçu-bireysel bir söylem içine girmesi, dönemin sanat ortamından etkilenmesinin ve faydalanmasının bir neticesidir. Pazar Postası'nda yaşanan edebî tartışmalara aktif olarak katılması şair/eleştirmen olarak edebiyat dünyasındaki yerini tescillerken, kendisinin de birçok yazısında belirttiği gibi, İkinci Yeni'nin modern Türk şiirine kazandırdığı yeni imkânlardan ister istemez esinlenmesine yol açmıştır. Onun, varoluşçu-bireysel eğilimler içeren yazılarını daha Pazar Postası'nda iken görmek mümkündür. Ancak bu durumun ilanı, 1960'tan sonra, Değişim, Dönem, Ant, Ataç, Papirüs, Dost, Seçilmiş Hikâyeler gibi dergilerde çıkan kuramsal yazıları ile kesinlik kazanacaktır. Sanat anlayışında yaşanan bu değişime bağlı olarak ürettiği eserler 1980'lere kadar devam etmiştir.

1960'lardan itibaren, bireyselliği ön plana çıkaran, varoluş felsefesinin etkilerini taşıyan eserler üretmesi, bu yıllardan itibaren Marksizm'in estetik anlayışına ciddi eleştiriler getirmesi ile netlik kazanır. Değişen dünya şartlarının, sosyal yapıda meydana gelen kırılmaların, yeni bir bakış açısı ile incelenmesi gerektiğini savunur. Sanata nesnelliğin hâkim olması, bir süre sonra sanatsal üretimi kısırlaştıracaktır. Bu sebeple daha 1960'lardan itibaren toplumcu gerçekçiliği

eleştirmeye başladığı yazılarında, özneliğin ön plana çıkarılması gerektiğini savunur. 1986'da yayımlanan ve Sosyalist Realizme eleştiriler içeren *Toplumcu Gerçekçiliğin Kaynakları* isimli eseri aslında ilk sinyallerini 1960'larda veren fikirlerin toplamıdır. Ahmet Oktay'ın bir entelektüel olarak önemi de bundan kaynaklanır. İdeolojilerin insanı kör ve sağır eden “yanlış bilinç” çarpılmasına kendini kaptırmaz. O, Marksizm'in kutsal bir din gibi algılandığı ve toz kondurulmadığı bir dönemde bilimselliğin sınırları içinde kalarak Marksizm'in çarpıklıklarını, tutarsızlıklarını büyük bir yüreklilikle dile getirmiştir. Onun nesnel eleştirileri birçok Marksist dostunun kendisine sırtını dönmesiyle neticelenecektir.

1980'lerden itibaren Oktay'ın kültürel konulara ağırlık veren çalışmalarıyla öne çıktığı görülmektedir. Meslek hayatına bağlı olarak ilgisinin popüler kültür meselelerine yönelmesi şiirine doğrudan etki etmiştir. Oktay'ın, 1980'lerden itibaren Frankfurt Okulu ile tanışması sanat anlayışını derinden etkilemesi itibarıyla değinilmesi gereken bir husustur. Ünsal Oskay'ın Frankfurt Okulu teorisyenleri üzerine yaptığı çalışmalar ve çeviriler Oktay'a bu konuda rehberlik etmiştir. Frankfurt Okulu'nun eleştirel toplum teorisi, Marksizm eleştirisi, sosyal yapıda yaşanan değişiklikleri çözümleme yöntemi, Oktay'ın araştırma-inceleme eserlerine ve sanatsal çalışmalarına yeni bir pencere açmıştır. Böylece Oktay, 1980'lerden itibaren şiirine kültür endüstrisi ve popüler kültür meselelerini taşımış, sosyal hayata dair gözlemlerini sanat ve bilim alanında ürettiği eserlerle gözler önüne sermiştir.

O, bitmek bilmeyen okuma iştahı içinde mutasavvıfları ve tasavvufun temel meselelerini incelerken de Marksizm'in sosyal yapı teorisiyle meseleye yaklaşır. Ona göre Hallac-ı Mansur, Nesimi, Davut-u Tai gibi mutasavvıflar, yaşadıkları dönemin eşitsizliklerine karşı çıkan, devrimci kişiliklerdir.

Meslek hayatının Oktay'ın sanatını şekillendirdiği söylenebilir. Oktay basın-yayın hayatının içinde yetişmiş, ilgilerini bu ortam içinde oluşturmuştur. Uzun yıllar TRT'de ve muhtelif gazetelerde çalışması, sosyal yapıyı analiz ederken kendisine büyük olanaklar sağlamıştır. Ahmet Oktay, TRT'nin kurucu kadrosu içindedir. Birçok konuda öngörü sahibi olması; popüler kültür, kültür endüstrisi gibi konuları daha 1980'lerde şiirine taşıması onun basın hayatı içine, meydana gelen sosyal değişiklikleri yakından takip etmesiyle ilgilidir. Bu durum onun her zaman modernist bir şair olmasını sağlamıştır. Şiirini zenginleştirebilecek her konuya açık olması, belli dönemlerde şiirinde hem içerik hem de yapı açısından önemli değişiklikler yaşanması ile neticelenir.

Baştan sona intihar temasını ele aldığı *Yol Üstündeki Semender* isimli eserinde, intiharı bireysel bir tercih olmasının ötesinde sosyal ve siyasî bir eylem olarak ele alması da bu anlayışın neticesidir. Yalnızlığı tercih eden birey, toplumla girdiği iletişimin neticesinde kendini kenara çekmiş ve kenara itilmiştir. Bu nedenle yalnızlık da sosyal bir durumdur.

Yine 1960'lardan itibaren şiirinde imge, farklı bir boyut kazanır. Toplumcu gerçekçi şiirin tekrar edile edile ezberlenen imge dünyasından sıyrılır ve İkinci Yeni'yi anımsatan imge kullanımlarına başvurur. *Sürgün* ve *Dr. Kaligari'nin Dönüşü* gibi eserlerinde mısra ve cümle yapısı tamamen imgeye dayandırılarak kurulmuştur. Oktay, imgenin şiirde hayal dünyasını yansıtan en önemli araç

olduğuna inanır. Sanatı farklı kılan en büyük güç imgenin sınırsızlığında var olur. Toplumcu Gerçekçi şiir anlayışına bu yönüyle yeni bir soluk getirmiştir.

Ahmet Oktay'ın neredeyse her mısraında her cümlesinde ısrarla vurguladığı en önemli düşüncesi; sanatın verili toplum ilişkilerine, mevcut iktidara karşı çıkma alanı olmasıdır. Şair, sosyal yapı içinde yolunda gitmeyen durumlara itirazını eseriyle gerçekleştirmektedir. Bu onun görevidir. Bu noktada şiir ile siyaset arasında birbirinden koparılması mümkün olmayan bir bağ görür. Oysa şair, siyasetçi değildir. Propagandaya kaçmamalıdır. Ancak şair, estetik kurallar içinde verili toplum ilişkilerine ve iktidara karşı çıkmalıdır. Ona göre bir şairin, mevcut iktidar yönetimiyle uyum hâlinde olması mümkün değildir. Böyle bir mutabakat, o şairin şiirini ve sanatını öldürür. Entelektüel tavrın esere yansması olarak algılanması gereken bu fikirler, her entelektüel gibi Ahmet Oktay'ı da yalnız bırakır. Marksizm'e yönelttiği eleştiriler onu sol çevrenin belli alanlardan dışlamasıyla neticelenirken sosyal yapı eşitsizliğinin temeli olarak gördüğü ekonomik dağılımdaki dengesizliğe dikkat çekmesi farklı anlayıştaki grupların ona mesafeli yaklaşımlarıyla neticelenmiştir. Ahmet Oktay'ın Araf'ta kalan bu tutumunu aslında Ahmet Hamdi Tanpınar'ın yaşadıklarına benzetebiliriz.

Bir entelektüelin yalnızlığı en somut haliyle Ahmet Oktay'ın cenazesinde görülmüştür, denilse yeridir. Ölüm haberini aldıktan sonra gazetelere, TV programlarına, internet sitelerine göz gezdirirken sadece küçük birkaç haber kırıntısıyla bu ölümün geçirilmesi beni şaşırtmadı. Cenazesinde 10-12 kişilik bir kalabalık, birkaç kamera... o kadar. TRT'nin ilk kurucu kadrosunda yer alan ve bu kuruma yıllarını veren bir kişinin ölüm haberi birkaç saniye ile dahi olsa haber olarak verilmedi. Evet, Oktay en çok karşı çıktığı popüler kültüre dâhil olmamanın saadetini ölümünde yaşadı. Fakat ardında bıraktığı 56 eser, benim güzel ve değerli ülkemizin kültür birikimine büyük katkılar sağlayacaktır hiç şüphesiz... Onu, en yakın dostu Edip Cansever'in bir şiiri ile uğurlayalım:

“Her yere yetişilir

Hiçbir şeye geç kalınmaz ama

Çocuđum beni bağışla

Ahmet Abi sen de bağışla

Boynu bükük duruyorsam eđer

İçimden öyle geldiđi için deđil

Ama hiç deđil

Ah güzel Ahmet abim benim

İnsan yaşadığı yere benzer

O yerin suyuna, o yerin toprađına benzer....

Minibüslerine, gecekondularına

Hasretine, yalanına benzer

Anısı işsizliktir

Acısı bilincidir

Bıçağı gözyaşlarıdır kurumakta olan
Gülemiyorsun ya, gülmek
Bir halk gülüyorsa gülmektir..."

